Lieta Nr.A420602312
SKA-311/2016

S P R I E D U M S

Rīgā 2016.gada 30.septembrī

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnese Dz.Amerika
tiesnese V.Kakste
tiesnesis J.Neimanis

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par Daugavgrīvas cietuma administrācijas faktiskās rīcības, nenodrošinot iespēju nomazgāties dušā biežāk kā reizi nedēļā un nenodrošinot cietuma dzīvojamā kamerā klimatiskajiem apstākļiem atbilstošas temperatūras ūdens padevi, atzīšanu par prettiesisku un morālā kaitējuma atlīdzināšanu, sakarā ar /pers. A/ un Ieslodzījuma vietu pārvaldes kasācijas sūdzībām par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 15.jūnija spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes (turpmāk – pārvalde) lēmumu noraidīts pieteicēja /pers. A/ iesniegums par Daugavgrīvas cietuma administrācijas faktiskās rīcības, nenodrošinot /pers. A/ iespēju nomazgāties dušā biežāk kā reizi nedēļā un nenodrošinot cietuma dzīvojamā kamerā klimatiskajiem apstākļiem atbilstošas temperatūras ūdens padevi laikā no 2011.gada 15.maija līdz 2012.gada maijam, atzīšanu par prettiesisku un morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

[2] Pieteicējs iesniedza pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā. Ar Administratīvās rajona tiesas 2013.gada 18.oktobra spriedumu pieteikums noraidīts.

[3] Administratīvā apgabaltiesa, izskatot pieteicēja apelācijas sūdzību, ar 2015.gada 15.jūnija spriedumu daļēji apmierināja pieteikumu, atzīstot par prettiesisku Daugavgrīvas cietuma administrācijas faktisko rīcību un nosakot pieteicējam atlīdzinājumu par morālo kaitējumu 600 *euro* apmērā.

Apgabaltiesas spriedums pamatots ar šādiem argumentiem.

[3.1] Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumu Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" (turpmāk – noteikumi Nr.423) 19.punkts, kas noteic, ka notiesātais ne retāk kā reizi septiņās dienās mazgājas pirtī vai dušā, maina apakšveļu un gultas veļu, neparedz ierobežojumu, proti, cietuma administrācijai, izvērtējot objektīvo nepieciešamību, ir tiesības atļaut ieslodzītajai personai apmeklēt dušu vai pirti arī biežāk nekā vienu reizi septiņās dienās.

Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikuma Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi) 19.4.apakšpunktā noteikts, ka ieslodzījuma vietā ir nodrošināms pietiekams sanitāro labierīcību skaits, lai ikviens ieslodzītais vispārējās higiēnas labad varētu ik dienas vai vismaz divas reizes nedēļā (vai biežāk, ja tas nepieciešams) nomazgāties vannā vai dušā, kurā ūdens temperatūra atbilst klimatiskajiem apstākļiem. No minētās normas izriet cietuma administrācijas pienākums objektīvi novērtēt situāciju un izlemt, cik bieži ieslodzītajiem ir nepieciešams nomazgāt visu ķermeni. Eiropas cietumu noteikumu normās ir noteikti augstāki standarti higiēnas prasību nodrošināšanai ieslodzītajiem, nekā noteikumos Nr.423.

[3.2] Nevar piekrist pārvaldes viedoklim, ka, ja reiz Eiropas cietumu noteikumu normām ir rekomendējošs raksturs, tad šīs normas faktiski var nepiemērot. Viens no galvenajiem tiesību principiem, kas nostiprināts Eiropas Kopienas tiesībās, ir cilvēktiesību ievērošanas princips, no kura, citastarp, izriet arī spīdzināšanas aizliegums. Nepieciešamība ievērot Eiropas cietumu noteikumu normas izriet no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 3.pantā un citos starptautiskajos tiesību aktos noteiktā spīdzināšanas un cietsirdīgas attieksmes aizlieguma. Uz nepieciešamību piemērot Eiropas cietumu noteikumus ir norādījusi gan Satversmes tiesa, gan arī Augstākā tiesa.

[3.3] Lietā nav strīda, ka pieteicējam tika nodrošināta iespēja vienu reizi septiņās dienās nomazgāties dušā siltā ūdenī, izmantojot dušas telpu 30 minūtes, kā arī cietuma dzīvojamajā kamerā ikdienā bija nodrošināta aukstā ūdens padeve, un līdz ar to cietuma administrācija ir izpildījusi noteikumu Nr.423 19.punkta prasības. Lietā ir strīds par to, vai cietuma administrācijai bija pamats atļaut pieteicējam nomazgāties dušā vismaz divas reizes nedēļā, kā to paredz Eiropas cietumu noteikumi, kā arī nodrošināt klimatiskajiem apstākļiem atbilstošas temperatūras ūdens padevi cietuma dzīvojamajā kamerā.

[3.4] Izskatāmajā lietā ir piemērojamas Augstākās tiesas atziņas, ka, vadoties no Eiropas cietumu noteikumiem un ņemot vērā Latvijas klimatiskos apstākļus, iespēja ikdienā personīgajai higiēnai lietot silto ūdeni kamerā ir skatāma kopā ar iespēju tikai reizi nedēļā nomazgāties dušā. Proti, jo mazāk iespēju ir nomazgāties dušā, jo lielāka nozīme ir iespējai klimatiskajiem apstākļiem atbilstošu ūdeni personīgajai higiēnai izmantot pārējā laikā citā veidā, piemēram, izlietnē kamerā. Savukārt šādas alternatīvas liegšana pastiprina iespēju, ka tiek būtiski ierobežotas tiesības uz cilvēka cieņai atbilstošiem apstākļiem (*sk. Augstākās tiesas 2011.gada 3.februāra lēmuma lietā Nr.SKA-257/2011 9.punktu*). Citā līdzīgā lietā Augstākā tiesa atzinusi, ka apstāklis, ka pieteicēja kamerai tika pārtraukta karstā ūdens padeve, bet netika nodrošināta cita alternatīva biežāk nomazgāties, pats par sevi ir būtisks cilvēka cieņas aizskārums (*sk. Augstākās tiesas 2015.gada 3.februāra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-45/2015 9.punktu*).

[3.5] No lietas materiāliem un procesa dalībnieku paskaidrojumiem izriet, ka pieteicējs mutvārdos lūdzis cietuma administrācijai atļauju nomazgāties biežāk par vienu reizi nedēļā, taču saņēmis atteikumu, pamatojoties uz noteikumu Nr.423 19.punktu. Pieteicējs cēlis iebildumus arī pret to, ka cietuma

dzīvojamajā kamerā netika nodrošināta karstā ūdens padeve. Šādi apstākļi ir norādīti arī pieteicēja apstrīdēšanas iesniegumā. Pieteicējs paskaidrojis, ka pēc darba un pēc sporta nodarbībām duša nav paredzēta. Apelācijas sūdzībā norādīts, ka ziemas periodā mazgāšanās dzīvojamā kamerā aukstā ūdenī bijusi īpaši apgrūtinoša. Sniedzot paskaidrojumus pirmās instances tiesas sēdē, pieteicējs ir norādījis, ka gadījumā, ja dzīvojamajā kamerā tualetes telpa būtu norobežota, tur būtu bijis iespējams mazgāties. Pieteicējs tiesas sēdē paskaidroja, ka strīdus periodā esot regulāri nodarbojies ar sportu. Pēc sporta nodarbībām viņam nebija iespējas nomazgāties dušā. Pieteicējs paskaidroja, ka būtu bijis pietiekami, ja cietuma administrācija pēc sporta nodarbības būtu ļāvusi izmantot dušu 5 līdz 10 minūtes.

Pārvalde paskaidroja, ka ieslodzītajām personām atbilstoši noteikumu Nr.423 19.punktam tiek nodrošināta iespēja nomazgāties dušā vienu reizi septiņās dienās, bet dzīvojamā kamerā tiek nodrošināta aukstā ūdens padeve, ka ieslodzītajiem netiek liegta iespēja ievērot personīgo higiēnu un karstā ūdens padeve nav vienīgais risinājums personīgās higiēnas ievērošanai. Pārvaldes pārstāvis apelācijas instances tiesas sēdē neapstrīdēja, ka pieteicējs vienu reizi nedēļā apmeklējis sporta nodarbības, kā arī katru dienu apmeklējis sporta zāli un 1,5 stundas veicis sporta vingrinājumus individuāli.

Tādējādi pieteicējam varēja rasties objektīva nepieciešamība nomazgāties dušā biežāk nekā vienu reizi septiņās dienās vai arī nepieciešamība noskaloties siltā ūdenī cietuma dzīvojamā kamerā pēc darba un pēc sporta nodarbībām.

[3.6] Izvērtējot pieteicēja cilvēktiesību ierobežojuma būtiskumu, ņemams vērā, ka cietuma administrācijas rīcība nav bijusi vērsta uz to, lai radītu neērtības tieši pieteicējam, jo tādos pašos apstākļos kā pieteicējs atradās arī citi ieslodzītie. Tādējādi attiecībā uz pieteicēju nav konstatējams vienlīdzības principa pārkāpums vai diskriminācija, kā arī nav citu īpašu apstākļu, kuru dēļ pieteicējam būtu grūtāk nekā citiem ieslodzītajiem paciest konkrētos apstākļus. Tāpat nav konstatējamas kaitīgas sekas (piemēram, veselības problēmas), kas būtu iestājušās cietuma administrācijas faktiskās rīcības dēļ. Tomēr lietā konstatētajos apstākļos pieteicējam netika nodrošināts cilvēktiesību minimums, ko noteic Eiropas cietumu noteikumi. Kā jau iepriekš tika norādīts, pieteicējam varēja rasties objektīva nepieciešamība nomazgāties dušā biežāk nekā vienu reizi septiņās dienās, vai arī noskaloties klimatiskajiem apstākļiem atbilstošas temperatūras ūdenī cietuma dzīvojamā kamerā pēc darba un pēc sporta nodarbībām. Ticami ir pieteicēja paskaidrojumi, ka pēc darba un pēc sporta nodarbībām viņš bija nosvīdis un tādēļ vēlējās nomazgāties. Tā kā cietuma dzīvojamā kamerā nebija nodrošināta klimatiskajiem apstākļiem atbilstošas temperatūras ūdens padeve, pieteicējam bija jādod atļauja noskaloties dušā (vismaz 5 līdz 10 minūtes) siltā vai remdenā ūdenī (atbilstoši laika apstākļiem).

Nav izšķirošas nozīmes tam, ka pieteicējs nav vērsies pie cietuma administrācijas ar rakstveida iesniegumu, lūdzot atļauju nomazgāties biežāk nekā vienu reizi septiņās dienās. No lietas materiāliem izriet, ka pieteicēja lūgums noraidīts nevis tādēļ, ka tas nebija iesniegts rakstveidā, bet gan tādēļ, ka cietuma administrācija un pārvalde ir uzskatījušas par iestādes pienākumu izpildīt vienīgi noteikumu Nr.423 19.punkta prasības, nevis ņemt vērā arī Eiropas cietumu noteikumu prasības. Tomēr pieteicējam bija pienākums iestādei darīt zināmus visus lietā būtiskos apstākļus, kuru dēļ viņam ir nepieciešams nomazgāties biežāk, jo izsmeļošu paskaidrojumu pieteicējs ir iesniedzis tikai apgabaltiesai.

Iespēja mazgāt personiskās lietas (traukus, drēbes utt.) klimatam atbilstošas temperatūras ūdenī ir objektīva nepieciešamība, lai ikdienā ievērotu higiēnas prasības. Paskaidrojumos tiesas sēdē pieteicējs norādīja, ka ziemas periodā dzīvojamajā kamerā ūdens bijis ļoti auksts, ko pārvaldes pārstāvis nav apstrīdējis. Tādēļ apgabaltiesa piešķir ticamību pieteicēja paskaidrojumiem, ka ziemas periodā mazgāt traukus un personīgās mantas aukstā ūdenī pieteicējam bija īpaši apgrūtinoši. Ņemot vērā to, ka cietuma administrācijai un pārvaldei bija zināmas Eiropas cietumu noteikumu prasības, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Satversmes tiesas un Augstākās tiesas nostāja šajā jautājumā, iestādes rīcība nav raksturojama kā labticīga.

Secināms, ka šajā gadījumā pieteicējam nebija nodrošinātas pietiekamas iespējas uzturēt savu ķermeni tīru, šādi ierobežojumi nav samērīgi. Nespēdams apmierināt šīs pamatvajadzības pienācīgā līmenī, pieteicējs varēja justies pazemots, tādēļ cietuma administrācijas rīcība ir atzīstama par prettiesisku. Šo secinājumu nemaina apstāklis, ka atsevišķos laika periodos pieteicējam bija pieejama elektriskā tējkanna.

[3.7] Pieteicējs lūdz noteikt morālā kaitējuma atlīdzinājumu 3000 Ls apmērā par laika periodu no 2011.gada 15.maija līdz 2012.gada maijam. Ir konstatēts viens no atlīdzinājuma priekšnoteikumiem – prettiesiska faktiskā rīcība. Līdzatbildība nav konstatējama, jo pieteicējs nevarēja ietekmēt to, cik bieži ieslodzītās personas drīkst apmeklēt pirti vai dušu, kā arī lemt par karstā ūdens padevi kamerās (Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums) 10.panta pirmā daļa). Pieteicēja tiesību aizskārums ziemas, pavasara un rudens periodos ir turpinājies kopumā aptuveni 9 mēnešus, bet vasaras periodā – trīs mēnešus. Tā kā pārkāpums ir turpinājies ilgstoši un nepiemērotie apstākļi jau ir izciesti, tos nevar pavērst atpakaļ, ir pamats lemt par atlīdzinājumu naudas izteiksmē (Administratīvā procesa likuma 94.panta ceturtā daļa). Ņemot vērā kritērijus morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanai, kas reglamentēti Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.pantā, pieteicējam nodarīto morālo kaitējumu nav pamata novērtēt kā smagu. Kaitējums ir izpaudies kā pieteicēja psiholoģiskais diskomforts saistībā ar to, ka viņam neradās iespēja pilnvērtīgi ievērot higiēnas prasības pēc darba un pēc sporta nodarbībām, kad viņš bija nosvīdis un atradās kamerā ar vairākiem citiem ieslodzītajiem.

Administratīvajā lietā Nr.A420546810, kurā konstatēti tādi paši sadzīves apstākļi ieslodzījuma vietā kā šajā gadījumā (cietuma administrācija bija izpildījusi noteikumu Nr.423 19.punkta prasības, bet nebija ievērojusi Eiropas cietumu noteikumu prasības), tiesa piesprieda atlīdzinājumu 300 *euro* apmērā par pārkāpumu, kas bija turpinājies aptuveni 4 mēnešus. Arī minētajā lietā tiesa nekonstatēja vienlīdzības principa pārkāpumu vai diskriminācijas pazīmes attiecībā pret pieteicēju vai īpašus apstākļus, kuru dēļ konstatētos sadzīves apstākļus pieteicējam būtu bijis grūtāk paciest nekā citiem ieslodzītajiem, kā arī netika konstatētas kaitīgas sekas, piemēram, kaitējums veselībai, kas būtu iestājies cietuma administrācijas rīcības dēļ.

Konkrētajā gadījumā pieteicējs nav paziņojis cietuma administrācijai visus lietā būtiskos apstākļus, jo izsmeļošu paskaidrojumu, kādēļ viņam bija nepieciešams nomazgāties biežāk, pieteicējs ir sniedzis tikai Administratīvajai apgabaltiesai. Šāds apstāklis var būt par tiesisku pamatu mazāka atlīdzinājuma apmēra noteikšanai, jo pieteicēja pienākums bija aktīvi aizsargāt savas tiesības un tiesiskās intereses. Turklāt nav konstatējams, ka pieteicējam būtu bijuši objektīvi šķēršļi paziņot cietuma administrācijai par visiem būtiskajiem apstākļiem. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, pieteicējam ir nosakāms morālā kaitējuma atlīdzinājums 600 *euro* apmērā, kas dos gandarījumu pieteicējam, kā arī atturēs iestādi no līdzīgu pārkāpumu pieļaušanas nākotnē.

[4] Par apgabaltiesas spriedumu daļā par morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru pieteicējs iesniedza kasācijas sūdzību, kurā norādīts, ka apgabaltiesas piešķirtais morālā kaitējuma atlīdzinājums ir nepietiekams, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi lietās, kurās tika konstatēti Konvencijas 3.panta pārkāpumi, proti: lietā „Florea pret Rumāniju", kurā morālā kaitējuma atlīdzinājums bija 10 000 *euro*; „Bazjaks pret Latviju" – 11 700 *euro*; lietā „Melnītis pret Latviju" – 7000 *euro*. Tāpat apgabaltiesas noteiktais atlīdzinājums neatbilst spriedumiem administratīvajās lietās Nr.A42446907 un Nr.A420480011. Tādējādi pret pieteicēju ir pārkāpts vienlīdzības princips.

Pieteicējs iebilst pret apgabaltiesas secinājumu, ka viņam nodarītais morālais kaitējums nebija smags. Pieteicējs iesniedzis arī vairākus papildinājumus savai kasācijas sūdzībai.

[5] Kasācijas sūdzību par apgabaltiesas spriedumu iesniedza arī pārvalde, kasācijas sūdzību pamatojot ar šādiem argumentiem.

[5.1] Apgabaltiesa pretēji Administratīvā procesa likuma 154.panta pirmajai daļai nav izvērtējusi visus lietā esošos pierādījumus vispusīgi, pilnīgi un objektīvi, tādējādi pārkāpjot objektīvās izmeklēšanas principu.

[5.2] Nevar piekrist apgabaltiesas secinājumam, ka pārvalde uzskata, ka, ja reiz Eiropas cietumu noteikumiem ir rekomendējošs raksturs, tad šīs

normas faktiski var nepiemērot. Proti, Eiropas cietumu noteikumos norādītie ieteikumi noteikti ir vērā ņemami, tomēr noteikumu Nr.423 19.punkts nav pretrunā ar to prasībām.

Turklāt bez Eiropas cietumu noteikumiem ir arī virkne citu rekomendējoša rakstura starptautisko normu, kas regulē konkrēto jautājumu atšķirīgi, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas Ieslodzīto režīma Minimālie Standartnoteikumi par apiešanos ar ieslodzītajiem, kuru 13.pamatprincips noteic, ka ir jābūt pieejamām atbilstošām mazgāšanās un dušas telpām, lai katrs ieslodzītais varētu un lai no viņa tiktu pieprasīts mazgāties vai iet tādas temperatūras dušā, kas atbilst klimatam, tik bieži, cik tas ir nepieciešams vispārējai higiēnai saskaņā ar sezonu un ģeogrāfisko reģionu, bet vismaz reizi nedēļā mērenā klimata joslā.

[5.3] Rekomendējošo normu neievišana brīvības atņemšanas iestādē, nepārkāpjot nacionālo normatīvo tiesību aktu prasības, nerada iesniedzēja cilvēktiesību aizskārumu.

[5.4] Norādot uz objektīvo nepieciešamību mazgāties biežāk, kā arī uz Eiropas cietumu noteikumos noteikto cilvēktiesību minimumu, apgabaltiesa nav vērtējusi Daugavgrīvas cietuma objektīvās iespējas nodrošināt pieteicējam iespēju mazgāties dušā biežāk par vienu reizi septiņās dienās. Jautājums par papildus mazgāšanās reižu nodrošināšanu ieslodzītajam ir cietuma priekšnieka kompetencē, jo tas ir saistīts ar materiālo līdzekļu izlietojumu, dušas telpu apmeklējuma grafiku sastādīšanu un darbinieku norīkošanu procedūras veikšanai. Turklāt Daugavgrīvas cietuma amatpersonu dienesta pienākumos ietilpst obligāta ieslodzīto pavadīšana uz katru pasākumu ārpus kameras, tai skaitā dušas apmeklējumu. Turklāt ieslodzītie no katras atsevišķas kameras tiek pavadīti atsevišķi arī tad, ja kamerā ir tikai viens ieslodzītais. Līdz ar to Daugavgrīvas cietuma administrācijai ir jāapzina, cik ar esošajiem cilvēku resursiem tā faktiski spēj nodrošināt likumā paredzēto minimālo pasākumu apjomu ieslodzītajiem, tai skaitā arī dušas apmeklējumu biežumu.

Lai arī ieslodzītajam ir tiesības prasīt, lai viņam tiktu nodrošināta iespēja nomazgāties pirtī vai dušā vairāk nekā reizi nedēļā, cietuma administrācija ir tiesīga, izvērtējot būtiskos lietas apstākļus, šādu lūgumu noraidīt.

[5.5] Kā pamatoti norādīja apgabaltiesa, pieteicējam bija pienākums darīt iestādei zināmus apstākļus, kuri bija būtiski, lai konstatētu cietuma administrācijas atbildības pamatu. Pirmās instances tiesas sēdē pieteicējs, atbildot uz jautājumu, kādēļ viņš vērsās ar iesniegumu pārvaldē tikai 2012.gada 7.maijā, norādīja, ka par tiesību ierobežojumu viņš esot uzzinājis tikai iesnieguma iesniegšanas brīdī. Līdz ar to ir apšaubāms, vai pieteicējs vispār vērsās cietuma administrācijā ar lūgumu nodrošināt viņam biežāku dušas apmeklējumu. Tādēļ kritiski vērtējams apgabaltiesas secinājums, ka pieteicējs ir vērsies cietuma administrācijā ar attiecīgiem mutvārdu lūgumiem, kurus cietuma administrācija nav reģistrējusi. Tādējādi nepamatots ir arī apgabaltiesas secinājums, ka iestādes rīcība nav vērtējama kā labticīga un ka pieteicējam noteiktie ierobežojumi nav samērīgi.

[5.6] Daugavgrīvas cietuma administrācijas rīcība nav atzīstama par būtisku pieteicēja cilvēktiesību aizskārumu, kas būtu atzīstams par faktisko rīcību Administratīvā procesa likuma 89.panta pirmās daļas izpratnē.

[5.7] Pienācīgi neizvērtējot lietas tiesiskos un faktiskos apstākļus, Administratīvā apgabaltiesa ir pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 9.pantu un 103.panta otro daļu.

Motīvu daļa

[6] Pārvalde iebilst pret to, ka apgabaltiesa kā atskaites punktu ir izmantojusi Eiropas cietumu noteikumos noteiktās mazgāšanās biežuma dušā minimālās prasības.

Eiropas cietumu noteikumi ir Eiropas Padomes Ministru komitejas rekomendācijas Eiropas Padomes dalībvalstīm attiecībā uz apstākļiem, kādi ir jānodrošina ieslodzījuma vietās, ieviešot tiesisko regulējumu un īstenojot to praksē. Lai arī šīs rekomendācijas nav juridiski saistošas, tās atspoguļo Eiropas Padomes dalībvalstu kopējo nostāju jautājumā par ieslodzījuma vietā nodrošināmajiem apstākļiem un var tikt izmantotas kā vadlīnijas, konkretizējot Konvencijas 3.pantā ietvertās ģenerālklauzulas „spīdzināšana" un „cietsirdīga vai pazemojoša attieksme vai sods". Tieši šādā izpratnē Eiropas cietumu noteikumus piemēro Eiropas Cilvēktiesību tiesa, caur Eiropas cietumu noteikumu prizmu noskaidrojot Konvencijas 3.panta saturu attiecībā uz apstākļiem ieslodzījuma vietā (*sk., piem., Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010.gada 7.decembra sprieduma lietā „Jakobskis pret Poliju" (Jakóbski v. Poland), iesnieguma Nr.18429/06, 53.punktu*).

Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse Konvencijas piemērošanā, kā norādījusi Satversmes tiesa, saskaņā ar saistībām, ko Latvija uzņēmusies ar likuma „Par 1950.gada 4.novembra Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju un tās 1., 2., 4., 7. un 11.protokolu" 4.pantu, ir obligāta attiecībā uz Konvencijas normu interpretāciju un izmantojama arī attiecīgo Satversmes normu interpretācijā (*sk. Satversmes tiesas 2000.gada 30.augusta sprieduma lietā Nr.2000?03?01 secinājumu daļas 5.punktu*). Tātad, ciktāl Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir izmantojusi Eiropas cietumu noteikumus Konvencijas 3.panta iztulkošanā, ieslodzījuma apstākļu atbilstība Konvencijas 3.pantam un vienlaikus arī Satversmes 95.pantam ir izvērtējama, ņemot vērā attiecīgās Eiropas cietumu noteikumu normas kā vadlīnijas.

Ņemot vērā iepriekš minēto, apgabaltiesa pamatoti izmantoja Eiropas cietumu noteikumu 19.4.punktu kā tiesību palīgavotu, noskaidrojot Konvencijas 3.panta un vienlaikus arī Satversmes 95.panta saturu un izvērtējot, vai pret pieteicēju tika pieļauts Konvencijas 3.panta pārkāpums.

[7] No pārvaldes kasācijas sūdzības argumentiem (sk. šā sprieduma [5.2] un [5.3] argumentu) redzams, ka pārvalde ir koncentrējusies uz starptautiskajos dokumentos, kā arī nacionālajās tiesību normās noteiktajām minimālajām prasībām, kādas ir jānodrošina ieslodzījuma vietās attiecībā uz mazgāšanos. No šiem argumentiem izriet uzskats: ja šīs prasības tiks nodrošinātas, tad nebūs pamata konstatēt cilvēktiesību pārkāpumu. Vadoties no šādiem apsvērumiem, pārvalde piešķir izšķirošu nozīmi tam, kuri no minimālajiem standartiem būtu piemērojami.

Taču šādi pārvaldes apsvērumi ir aplami pēc būtības.

No noteikumu Nr.423 19.punkta teksta izriet cietuma administrācijas pienākums nodrošināt ieslodzītajam iespēju mazgāties ne retāk kā reizi septiņās dienās pirtī vai dušā, t.i., nomazgāt visu ķermeni. Tātad norma paredz iestādes rīcības brīvību izlemt, cik bieži nodrošināt šādu iespēju, paredzot arī šīs rīcības brīvības robežas, un, kā zināms, rīcības brīvības piešķiršana nozīmē individualizētu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz konkrētiem gadījumiem (*sal. Paine F.J. Vācijas vispārīgās administratīvās tiesības. Vācijas Administratīvā procesa likums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 59.-60.lpp.*). Tas nozīmē, ka ar šo normu ir noteikts iestādes pienākums katrā konkrētā gadījumā izdarīt lietderības apsvērumus, tādējādi panākot saprātīgāko, lietderīgāko un pieņemamāko risinājumu gan no valsts budžeta interešu viedokļa, gan no cilvēktiesību viedokļa. Tāda normas izpratne, ka formāli tiek ievērotas minimālās normā noteiktās prasības, nav pareiza, jo tad iestāde neizmanto tai ar normu noteikto rīcības brīvību, kas ir vērtējama kā rīcības brīvības izmantošanas kļūda, kā rezultātā norma arī zaudē savu jēgu. Jāakcentē, ka iestādes tiesības veikt lietderības apsvērumus vienmēr rada arī pienākumu to darīt. Apsvērumu veikšanas vai neveikšanas brīvība nepastāv (*J.Briede, E.Levits, 65.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 630.lpp.*).

Viens no lietderības apsvērumu satura pamatkritērijiem ir nepieciešamība, kas šajā gadījumā iegūst īpašu nozīmi, ņemot vērā konkrēto faktisko apstākļu raksturu. Proti, mazgāšanās biežums ir atkarīgs no nepieciešamības, tātad – no faktiskajiem apstākļiem, kādos persona atrodas un kas var ietekmēt nepieciešamību mazgāties biežāk vai retāk. Uz pienākumu vērtēt nepieciešamību tiešā tekstā ir norādīts arī Eiropas cietumu noteikumos un pārvaldes pieminētajos Apvienoto Nāciju Organizācijas izdotajos noteikumos.

Ievērojot minēto, cietuma administrācijai ir jāizdara lietderības apsvērumi attiecībā uz to, cik tad bieži būtu nodrošināma mazgāšanās ieslodzītajiem. Neizdarot lietderības apsvērumus, pastāv risks pieļaut cilvēktiesību pārkāpumu ne tikai gadījumā, ja tiks nodrošināta viena mazgāšanās reize dušā un netiks nodrošināta cita mazgāšanās alternatīva, bet arī tad, ja cietuma administrācija formāli nodrošinās, piemēram, divas mazgāšanās reizes (piemēram, ieslodzītais tiek nodarbināts sevišķi netīros darbos, kad būtu saprātīgi sagaidīt, ka viņam atļauj nomazgāties pēc katras darba maiņas).

Tādējādi, lai arī starptautiskajos dokumentos vai nacionālajās tiesību normās noteiktās minimālās prasības var kalpot kā atskaites punkts, tomēr to nodrošināšana negarantē to, ka cilvēktiesības šādā gadījumā netiks pārkāptas. Patiesais atskaites punkts mazgāšanās biežuma nodrošināšanai ir nepieciešamība, kas ietver sevī arī cilvēktiesību apsvērumus.

[8] Ir saprotamas pārvaldes bažas par to, ka pārāk individualizētu pieeju dušas vai pirts apmeklējumam apdraud cietuma objektīvās iespējas. Taču resursu trūkums, uz kuru norāda pārvalde, nevar tikt atzīts par attaisnojumu Konvencijas 3.panta pārkāpumam. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vairākkārt uzsvērusi, ka ieslodzījuma vietu sistēma ir organizējama tā, lai tiktu ievērota ieslodzīto personu cieņa, un resursu trūkums nevar attaisnot šī pienākuma neievērošanu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 28.februāra sprieduma lietā „Melnītis pret Latviju" (Melnītis v. Latvia), iesnieguma Nr.30779/05, 76.punktu; 2010.gada 19.oktobra sprieduma lietā „Bazjaks pret Latviju" (Bazjaks v. Latvia), iesnieguma Nr.71572/01, 111.punktu*).

Cietuma administrācijai ir jāatrod saprātīgs līdzsvars starp ieslodzījuma vietas iespējām un cilvēktiesību ievērošanu, un tieši šim mērķim kalpo lietderības apsvērumi. To ietvaros var izvērtēt arī tādas iespējas, kas aptver daļu vai visus individualizētos gadījumus (piemēram, nepieciešamību nomazgāties pēc sporta nodarbībām vai pēc darba). Pie šādām iespējām atkarībā no faktiskajiem apstākļiem varētu pieskaitīt siltā ūdens padevi kamerā, kas ļautu ieslodzītajiem katram pašam izvērtēt savu individuālo situāciju – nepieciešamību un vajadzību nomazgāties.

[9] Pārvaldes argumenti par to, vai pieteicējs bija vērsies pie cietuma administrācijas ar lūgumiem nodrošināt papildu dušas apmeklējumu, ir vērsti uz pierādījumu pārvērtēšanu, taču atbilstoši Administratīvā procesa likuma 325.pantam kasācijas instances tiesas kompetencē neietilpst lietas faktisko apstākļu un pierādījumu novērtējums.

Tomēr Augstākā tiesa norāda, ka tas vien, ka pieteicējs nav zinājis, ka mazgāšanās biežums var tikt vērtēts arī no cilvēktiesību viedokļa, kādēļ viņš nav vērsies ar rakstveida iesniegumu pārvaldē par cietuma administrācijas rīcību, neizslēdz iespēju, ka pieteicējs ir lūdzis biežākus dušas apmeklējumus vai arī karsto ūdeni dzīvojamā kamerā cietuma administrācijai.

[10] Tiesu praksē jau ir atzīts, ka apstāklis, ka pieteicēja kamerai tika pārtraukta karstā ūdens padeve, bet netika nodrošināta cita alternatīva biežāk nomazgāties, pats par sevi ir būtisks cilvēka cieņas aizskārums (*sk. Administratīvās apgabaltiesas 2014.gada 12.marta spriedumu lietā Nr.A420546810, saistībā ar kuru ir pieņemts Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 3.februāra rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKA-45/2015*). Augstākā tiesa nesaskata pamatu pārskatīt šīs atziņas, šāds pamats nav redzams arī pārvaldes kasācijas sūdzībā. Līdz ar to kasācijas sūdzības arguments, ka pārkāpums nav būtisks un tādēļ tiesvedība lietā būtu izbeidzama, ir noraidāms.

[11] Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 328.panta pirmās daļas 5.punktam kasācijas sūdzībā norāda, kādu materiālo vai procesuālo tiesību normu ir pārkāpusi apelācijas instances tiesa un kā šis pārkāpums izpaužas.

Pārvaldes norādes uz apgabaltiesas pieļautajiem Administratīvā procesa likuma 9.panta, 103.panta otrās daļas un 154.panta pirmās daļas, kā arī objektīvās izmeklēšanas principa pārkāpumiem ir vispārīgas un nekonkrētas. Pārvalde nav raksturojusi, kā izpaudies minēto tiesību normu pārkāpums, līdz ar to Augstākajai tiesai nav iespējams uz šiem argumentiem atbildēt.

[12] Pieteicējs kasācijas sūdzībā ir paudis neapmierinātību ar viņam piespriestā atlīdzinājuma apmēru, norādot uz vienlīdzības principa pārkāpumu. Pamatojot savu argumentu, pieteicējs atsaucies uz vairākiem Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Administratīvās apgabaltiesas spriedumiem. Lai izvērtētu, vai pret pieteicēju ir pieļauts vienlīdzības principa pārkāpums, vispirms ir nepieciešams noskaidrot, vai pieteicējs ir atradies vienādos un salīdzināmos apstākļos ar ieslodzītajiem viņa norādītajās lietās, jo tikai tad būtu izvērtējams, vai pieteicējam ir piespriests atbilstoša un samērīga apmēra atlīdzinājums (*sal. Satversmes tiesas 2011.gada 10.jūnija sprieduma lietā Nr.2010-69-01 10.punkts*).

Lai arī izskatāmajā lietā, gan arī pieteicēja norādītajās Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietās pret ieslodzītajiem tika pieļauts Konvencijas 3.panta pārkāpums, šo pārkāpumu objektīvā izpausme bija atšķirīga. Piemēram, lietā „Bazjaks pret Latviju" Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka ieslodzītais aptuveni gadu bija spiests uzturēties izteiktas pārapdzīvotības un sliktas higiēnas apstākļos, kā arī bez pietiekamas ventilācijas, kas veicinājis ieslodzītā saslimšanu ar tuberkulozi, netiekot nodrošinātām gandrīz nekādām aktivitātēm ārpus kameras. Papildus minētajā lietā tika konstatēts, ka ieslodzītajam nebija pieejami efektīvi tiesību aizsardzības līdzekļi. Tā kā vienīgais apgabaltiesas konstatētais Konvencijas 3.panta pārkāpums izskatāmajā lietā ir liegums apmeklēt dušu biežāk, nekā reizi septiņās dienās, minētās Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietas faktiskie apstākļi būtiski atšķiras no izskatāmās lietas faktiskajiem apstākļiem.

Izvērtējot arī pārējos pieteicēja kasācijas sūdzībā norādītos Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Administratīvās apgabaltiesas spriedumus, Augstākā tiesa atzīst, ka tajos atspoguļotie faktiskie apstākļi nav vienādi un salīdzināmi ar izskatāmās lietas faktiskajiem apstākļiem. Tādējādi attiecībā uz pieteicēju nav pieļauts vienlīdzības principa pārkāpums. Ņemot vērā iepriekš minēto, pieteicēja kasācijas sūdzība ir atzīstama par nepamatotu.

Pieteicēja iebildes pret apgabaltiesas secinājumu, ka viņam nodarītais morālais kaitējums nebija smags, nav ne ar ko pamatotas, līdz ar to Augstākajai tiesai nav iespējams sniegt atbildi uz to. Augstākā tiesa turklāt atstāj bez ievērības pieteicēja kasācijas sūdzības papildinājumos ietvertos apsvērumus, jo Administratīvā procesa likums neparedz tiesības iesniegt papildinājumus kasācijas sūdzībai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 1.punktu un 351.pantu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 15.jūnija spriedumu.

Noraidīt /pers. A/ un Ieslodzījuma vietu pārvaldes kasācijas sūdzības par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 15.jūnija spriedumu.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese *(paraksts)* Dz.Amerika

Tiesnese *(paraksts)* V.Kakste

Tiesnesis *(paraksts)* J.Neimanis